

การศึกษาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชในฐานะบันเทิงคดี The Study on the Inscription of King Ramkhamhaeng the Great as the Fiction

วิชเชษฐชาย กมลัสัจจะ

Wichetchay Kamonsujja

อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยพัฒนาและสาธิตการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Educational Research Development and Demonstration Institute, Srinakharinwirot University

E-mail : Wichetchay_jimmy@hotmail.com; โทรศัพท์มือถือ : 096-8185707

Received: 28 February 2021

Revised: 21 June 2021

Accepted: 14 July 2021

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาองค์ประกอบของบันเทิงคดีที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช และ 2. ศึกษากลวิธีการใช้ภาษาที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา คือ วรรณกรรมเรื่องศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ฉบับกรมศิลปากร ในหนังสือความรู้ทั่วไปทางวรรณคดีไทย (ศิลาจารึกสุโขทัย หลักที่ 1) การศึกษานี้ใช้วิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

ผลการวิจัยพบว่า จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชมีลักษณะที่เป็นงานเขียนบันเทิงคดีประกอบด้วย การสร้างโครงเรื่องและการเล่าเรื่อง การสร้างตัวละคร การสร้างฉาก และการนำเสนอแก่นเรื่อง ในด้านกลวิธีทางภาษาพบลักษณะที่โดดเด่น คือ การใช้คำ การใช้ภาษาสร้างจินตภาพและสรรพนาม กวีได้ใช้เครื่องมือทางภาษาและวรรณศิลป์ในการประกอบสร้างวรรณกรรมจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ให้มีฐานะเป็นวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดี นอกจากนี้ยังเป็นหลักฐานชั้นต้นทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญของชาติไทยอีกด้วย

คำสำคัญ: ศิลาจารึก/จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช/ บันเทิงคดี

Abstract

The objectives of this research paper were to 1) examine the elements of fiction appearing in the literature titled the Inscription of King Ramkhamhaeng the Great, and 2) investigate the linguistic strategies appearing in the literature titled the Inscription of King Ramkhamhaeng the Great. The sample used in this study was the literature titled the Inscription of King Ramkhamhaeng the Great issued by the Fine Arts Department written in the book of the Introduction to Thai literature (Sukhothai Inscription One). The documentary research was used in this study and presented using the analytical description.

The results indicated that the Inscription of King Ramkhamhaeng the Great was composed as the work of fiction writing which consisting of the creation of story structure and storytelling, character creation, scene creation, and theme presentation. With regard to linguistic strategies, it was found that the essential characteristics were the use of words, the vivid imagery in writing, and the sensational sentences. Linguistic and literary tools were used to create the literature titled the Inscription of King Ramkhamhaeng the Great to be a literary genre of fiction. Moreover, the inscription is defined as the historical significant primary evidence of Thailand.

Keywords: Inscription /Inscription of King Ramkhamhaeng the Great / Fiction

บทนำ

จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช หรือจารึกหลักที่ 1 เป็นพระราชนิพนธ์ของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชที่ใช้อักษรไทย หรือลายสือไทยในการจารึก บางส่วนได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการบริพารเป็นผู้แต่ง เป็นจารึกที่บันทึกพระราชประวัติของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช รวมถึงบรรยายเหตุการณ์บ้านเมือง สภาพสังคม วัฒนธรรม และความเป็นอยู่ของประชาชนในสมัยกรุงสุโขทัย จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ถือเป็นวรรณกรรมเรื่องแรกของไทยที่ให้คุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาด้านต่าง ๆ ในสมัยกรุงสุโขทัย ทั้งด้านอักษรศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวรรณคดี ฯลฯ

ในช่วงเวลาที่ผ่านมามีนักวิชาการได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชอย่างกว้างขวาง พิจารณาภาพรวมจำแนกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ 1) ด้านอักษร ภาษา และวรรณกรรม 2) ด้านพระพุทธศาสนา และ 3) ด้านประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม แต่ยังไม่

นักวิชาการศึกษาศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชในแง่ที่เป็นบันเทิงคดี ซึ่งหากพิจารณาเนื้อหาสาระจะเห็นว่าวรรณกรรมเรื่องนี้ไม่ได้มีลักษณะเป็นวรรณกรรมประวัติศาสตร์หรือวรรณกรรมบันทึกเท่านั้น แต่มีลักษณะเป็นงานเขียนบันเทิงคดีด้วย ทั้งในด้านองค์ประกอบของบันเทิงคดี เช่น โครงเรื่องและแก่นเรื่องที่มีความน่าสนใจ ทำให้เห็นลักษณะสำคัญและความตื่นเต้นตระการตาเกี่ยวกับเรื่องราวในสมัยกรุงสุโขทัย ในด้านการเล่าเรื่อง มีการสลับเปลี่ยนผู้เล่า ซึ่งช่วยสร้างอารมณ์ในการเล่าเรื่องได้เป็นอย่างดี การสร้างฉากและบรรยากาศ ทำให้เห็นสภาพสังคมและวัฒนธรรมของอาณาจักรสุโขทัยได้อย่างเด่นชัด ในด้านการสร้างตัวละคร ซึ่งจะเห็นว่า “พ่อขุนรามคำแหงมหาราช” เป็นตัวละครเอกและตัวละครดำเนินเรื่อง อีกทั้งยังมี “ขุนสามชน” เป็นตัวละครปฏิปักษ์ เพื่อช่วยเสริมภาพลักษณ์ของพ่อขุนรามคำแหงให้มีความเป็นวีรบุรุษ แสดงถึงพระบรมเดชานุภาพของพระองค์ได้อย่างเด่นชัด นอกจากนี้ยังมีการใช้กลวิธีทางภาษาลักษณะต่าง ๆ ทั้งระดับการใช้คำและระดับความ ซึ่งก่อให้เกิดจินตภาพและสุนทรียภาพทางภาษาในวรรณกรรมเรื่องนี้ จึงกล่าวได้ว่า จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชมีเนื้อหาสาระในแง่บันเทิงคดีไม่ด้อยไปกว่าวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ ในสมัยหลังที่มีจุดมุ่งหมายสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นบันเทิงคดีโดยตรง

ด้วยเหตุที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาจึงสนใจศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่อง จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชในฐานะบันเทิงคดี ว่าจะมีลักษณะเป็นวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดีอย่างไรบ้าง โดยพิจารณาทั้งในด้านองค์ประกอบของบันเทิงคดี และกลวิธีทางภาษาที่ปรากฏในเรื่อง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของบันเทิงคดีที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช
2. เพื่อศึกษาวิธีการใช้ภาษาที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

ขอบเขตการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาเรื่องจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชในฐานะบันเทิงคดี ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการเลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงเพราะมีเงื่อนไขเด่นที่น่าสนใจในการศึกษา ดังนี้

1. ประชากรในการศึกษา คือ วรรณกรรมเรื่องจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช
2. กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ วรรณกรรมเรื่อง ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ฉบับกรมศิลปากร ในหนังสือความรู้ทั่วไปทางวรรณคดีไทย (ศิลาจารึกสุโขทัย หลักที่ 1) ภาควิชาภาษาไทย และภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2547

จำนวน 4 ด้าน แบ่งเป็น 3 ตอน ตอนที่ 1 เกี่ยวกับพระราชประวัติของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ตอนที่ 2 เล่าเรื่องเหตุการณ์และธรรมเนียมในเมืองสุโขทัย ตอนที่ 3 การยกพระเกียรติพ่อขุนรามคำแหงมหาราช และกล่าวถึงอาณาเขตของอาณาจักรสุโขทัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ใช้วิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้ศึกษาออกแบบเครื่องมือเพื่อใช้บันทึกและรวบรวมข้อมูลในด้านองค์ประกอบของบันทึงคดี และกลวิธีการใช้ภาษาที่บ่งชี้ถึงความเป็นบันทึงคดีในจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชในโปรแกรมไมโครซอฟต์เวิร์ด (Microsoft word) เครื่องมือเก็บข้อมูลมี 2 ชนิด ดังนี้

1. แบบบันทึกองค์ประกอบของบันทึงคดี โดยใช้แนวคิดด้านองค์ประกอบของบันทึงคดี มีรายละเอียดดังนี้ 1) **ส่วนต้น** ใช้บันทึกชื่อวรรณกรรม หมายเลขด้านในจารึก หมายเลขบรรทัดในจารึก ผู้ตีพิมพ์เผยแพร่ สำนักพิมพ์ ปีที่พิมพ์ เลขหน้า 2) **ส่วนข้อมูล** ใช้บันทึกประเด็นองค์ประกอบบันทึงคดี และตัวอย่างข้อความจากจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช โดยเว้นช่องไว้สำหรับกรอกรายละเอียด

2. แบบบันทึกกลวิธีการใช้ภาษา แต่ละส่วนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ 1) **ส่วนต้น** ใช้บันทึกชื่อวรรณกรรม หมายเลขด้านในจารึก หมายเลขบรรทัดในจารึก ผู้ตีพิมพ์เผยแพร่ สำนักพิมพ์ ปีที่พิมพ์ เลขหน้า 2) **ส่วนข้อมูล** ใช้บันทึกประเด็นกลวิธีการใช้ภาษา และตัวอย่างข้อความจากจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช โดยเว้นช่องไว้สำหรับกรอกรายละเอียด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชในฐานะบันทึงคดี ผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษามี 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. อ่านวรรณกรรมเรื่องจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชอย่างละเอียด โดยใช้กระบวนการอ่าน คิดวิเคราะห์ และตีความข้อมูล

2. เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้เครื่องมือเก็บข้อมูลทั้ง 2 ชุด เพื่อเก็บข้อมูลจากวรรณกรรมเรื่องจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช มีรายละเอียดการเก็บข้อมูลดังนี้

2.1 การเก็บข้อมูลตามกรอบแนวคิดด้านองค์ประกอบของบันทึงคดี ผู้ศึกษาใช้แบบบันทึกองค์ประกอบของบันทึงคดี โดยบันทึกข้อมูลอย่างละเอียดและครบถ้วนลงในเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมไมโครซอฟต์เวิร์ด (Microsoft word)

2.2 การเก็บข้อมูลตามกรอบแนวคิดด้านกลวิธีการใช้ภาษา ในจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช มีกระบวนการเก็บข้อมูล คือ การเก็บข้อมูลตามกรอบแนวคิดด้านกลวิธีการใช้ภาษา ในจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ผู้ศึกษาใช้แบบบันทึกกลวิธีทางภาษา โดยบันทึกข้อมูลจากวรรณกรรมเรื่องจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช จำนวน 4 ด้าน มีการบันทึกข้อมูลอย่างละเอียดและครบถ้วนลงในเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมไมโครซอฟต์เวิร์ด (Microsoft word)

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเรื่อง การศึกษาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชในฐานะบันทึกคดี มีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ผู้ศึกษานำแบบบันทึกข้อมูลที่บันทึกข้อมูลจากจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชไว้อย่างครบถ้วนแล้ว มาวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดและระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ สามารถจัดแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1. ข้อมูลกลุ่มแนวคิดด้านองค์ประกอบของบันทึกคดี โดยประยุกต์ใช้แนวคิดของ Longacre (1983) และสมทรง บุรุษพัฒน์ (2537) ในหนังสือจนวนวิเคราะห์: การวิเคราะห์ภาษา ระดับข้อความ ได้ข้อมูล คือ การสร้างโครงเรื่องและการเล่าเรื่อง การสร้างตัวละคร การสร้างฉาก และการนำเสนอแก่นเรื่อง

2. ข้อมูลกลุ่มแนวคิดด้านกลวิธีการใช้ภาษาในจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช โดยประยุกต์ใช้แนวคิดของจิตจรดา สุวัตติกุล (2529) กุสุมา รักษมณี (2534) และวรวรรณ ศรียาภัย (2563) ได้ข้อมูล คือ การใช้คำ การใช้ภาษาสร้างจินตภาพ และรสวรรณคดี

ผลการวิจัย

1. องค์ประกอบบันทึกคดีในจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

วรรณกรรมเรื่องจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช นอกจากจะเป็นหลักฐานและเป็นเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของชาติไทยแล้ว หากพิจารณาเปรียบเทียบกับวรรณกรรมที่มีสาระด้านความบันเทิงเรื่องอื่น ในสมัยต่าง ๆ พบว่า จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชในฐานะที่เป็นวรรณกรรมเรื่องแรกของไทยนั้น ไม่ได้เป็นข้อความที่เป็นบันทึกแบบความเรียงทั่วไปเท่านั้น แต่มีลักษณะการเล่าเรื่องที่มีสีสันและมีการสร้างเรื่องตามองค์ประกอบของงานเขียนประเภทบันทึกคดี ซึ่งสร้างความตื่นตาตื่นใจให้แก่ผู้อ่านได้เช่นกัน

1.1 การสร้างโครงเรื่องและการเล่าเรื่อง ตามความคิดของ Longacre (1983) คำโครงเรื่อง (Plot) คือ ลักษณะโครงสร้างหลักของเรื่องเล่า (สมทรง บุรุษพัฒน์. 2537, หน้า 42) จากการศึกษาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ปรากฏโครงเรื่อง 2 ลักษณะ กล่าวคือ ในวรรณกรรมเรื่องนี้มีการเปลี่ยน

ลักษณะการเล่าในตอนต้นเรื่อง กับกลางเรื่องจนกระทั่งถึงท้ายเรื่อง ประกอบด้วย 1) เรื่องเล่าที่มีจุดเริ่มต้นสูงสุด ณ ที่ใดที่หนึ่งของเรื่อง (perceptible climax) 2) เรื่องเล่าที่ดำเนินไปเรื่อย ๆ โดยมีระดับความตื่นเต้นเท่าเทียมกัน (episodic) ดังนี้

1.1.1 เรื่องเล่าที่มีจุดเริ่มต้นสูงสุด ณ ที่ใดที่หนึ่งของเรื่อง ในวรรณกรรมเรื่อง จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ปรากฏลักษณะการเล่าเรื่องที่มีจุดเริ่มต้นสูงสุดในเรื่อง เช่น ในตอนที่เมืองสุโขทัยได้ทำศึกสงครามกับเมืองฉอด ณ ขณะนั้นพ่อขุนศรีอินทราทิตย์เป็นพระมหากษัตริย์ปกครองเมืองระหว่างทำศึกสงครามทหารของเมืองสุโขทัยพากันหนีอย่างซุลมุน พ่อขุนรามคำแหงมีความกล้าหาญ ชี้ข้างเข้าไปรบกับขุนสามชน เจ้าเมืองฉอด จนได้รับชัยชนะในที่สุด ดังข้อความว่า

“...เมื่อกูขึ้นใหญ่ได้ลิบเกล้าเข้า ขุนสามชนเจ้าเมืองฉอดมาที่เมืองตาก พ่อกูไปรบขุนสามชนหัวซ้าย ขุนสามชนขี้นมาหัวขวา ขุนสามชนเคลื่อนเข้า ไพร่ฟ้าหน้าใสพ่อกู หนีญญาญพ่ายจแจ้น กูบหนี กูชี้ข้างเบกพล กูขับเข้าก่อนพ่อกู กูต่อข้างด้วยขุนสามชน ตนกูฟ่งข้างขุนสามชนตัวชื่อมาสเมืองแพ้ ขุนสามชนพ่ายหนี พ่อกูจึงขึ้นชื่อกู ชื่อพระรามคำแหง เพื่อกูฟ่งข้างขุนสามชน...”

(กรมศิลปากร. 2547, หน้า 17)

1.1.2 เรื่องเล่าที่ดำเนินไปเรื่อย ๆ โดยมีระดับความตื่นเต้นเท่าเทียมกัน ในจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช นอกจากจะมีการเล่าเรื่องที่มีจุดเริ่มต้นสูงสุดในเรื่องแล้วนั้น ยังมีการเล่าเรื่องแบบดำเนินไปเรื่อย ๆ โดยหลังจากที่กล่าวถึงวีรกรรมชัยชนะที่ได้รับจากการทำสงครามแล้ว ก็ได้กล่าวถึงพระราชจริยวัตรของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช และสภาพบ้านเมืองสุโขทัยในด้านต่าง ๆ

จากการศึกษา พบว่า วรรณกรรมเรื่องนี้ปรากฏลักษณะการสร้างเค้าโครงเรื่อง 7 ลักษณะ ตามเกณฑ์จำแนกของ Longacre (1983) ได้แก่ การนำเรื่อง เหตุการณ์ย่อย การเพิ่มความขัดแย้ง จุดตึงเครียด การคลี่คลายปัญหา เหตุการณ์ต่อเนื่อง และการสรุป โดยส่วนประกอบโครงสร้างลักษณะต่าง ๆ มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน ประกอบกันเข้าเป็นเรื่องราว ดังนี้

1) การนำเรื่อง คือ การเริ่มต้นเล่าเรื่องด้วยการแนะนำตัวแสดง เวลา สถานที่ หรือสถานการณ์ที่จะโยงไปถึงเหตุการณ์ย่อยในเวลาต่อไป จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า ผู้เล่าได้มีการนำเรื่องโดยใช้การนำเสนอเหตุการณ์เล่าอดีตชีวิตประวัติของตนเอง ซึ่งผู้เล่า คือ พ่อขุนรามคำแหงมหาราช จะเกริ่นนำเรื่อง ด้วยการแนะนำพระองค์ต่อผู้รับสาร บอกเล่า ถึงพระราชประวัติ โดยบอกพระนามของพระบรมราชชนก พระบรมราชชนนี และพระเชษฐาธิราช มีการกล่าวถึงความสัมพันธ์และความเป็นอยู่ระหว่างพี่น้องของพระองค์ ดังข้อความว่า

“พ่อกู ชื่อศรีอินทราทิตย์ แม่กูชื่อนางเสือง พี่กูชื่อบานเมืองตูพี่น้องท้องเดียวห้าคน ผู้ชายสาม ผู้หญิงสอง พี่เพื่อผู้เฒ่าตายจากเมื่อเตียมแต่ยังเล็ก...”

(กรมศิลปากร. 2547, หน้า 1)

2) **เหตุการณ์ย้วย** คือ เหตุการณ์ในเรื่องที่จะเริ่มต้นขึ้น เมื่อมีบางอย่างผิดปกติจากที่เคยเป็นอยู่ จากการศึกษาพบว่า ผู้เล่าได้มีการบอกเล่าแสดงเหตุการณ์เพื่อนำไปสู่ช่วงของความขัดแย้งภายในเรื่อง ผู้เล่าแสดงถึงเหตุการณ์ย้วย เพื่อให้เห็นว่า เมื่อตอนอายุสิบเก้าปีก็เกิดเหตุการณ์ศึกสงครามซึ่งเจ้าเมืองฉอดบุตรกุมภมาจนต้องไปรบศึกกับพ่อของตน ซึ่งเป็นลักษณะเหตุการณ์ย้วย ที่จะนำไปสู่เหตุการณ์เพิ่มความขัดแย้ง โดยใช้การบอกเล่าเกี่ยวกับต้นตอของเหตุการณ์เพิ่มความขัดแย้ง กล่าว คือ ต้นเหตุของศึกสงครามที่ทำให้ตนต้องเข้าร่วมในสถานการณ์นั้น ดังความว่า

“...สิบเก้าเข้า ขุนสามชนเจ้าเมืองฉอด มาที่เมืองตาก พ่ออุปไปรบ...”

(กรมศิลปากร. 2547, หน้า 17)

3) **การเพิ่มความขัดแย้ง** คือ การที่เรื่องดำเนินมาถึงความขัดแย้ง ความตึงเครียด เริ่มต้นขึ้นและดำเนินไปเรื่อย ๆ จากการศึกษา พบว่า ผู้เล่าได้มีการบอกเล่าแสดงเหตุการณ์การเพิ่มความขัดแย้ง เพื่อนำไปสู่ช่วงของจุดตึงเครียดภายในเรื่อง โดยจะบอกถึงฉากบรรยากาศในการรบ เป็นการบอกเล่าเหตุการณ์ที่ทำให้ผู้รับสารเห็นภาพตอนที่ขุนสามชนกำลังรบ ประชาชนหนี และพ่อของผู้เล่าเรื่องกำลังจะพ่ายแพ้ขุนสามชน ดังความว่า

“...ขุนสามชนหัวซ้าย ขุนสามชนขี้นมาหัวขวา ขุนสามชนเกลื่อนเข้า ไพร่ฟ้าหน้าใส พ่ออุปหนีญญาวย พ่ายจเจ้าน...”

(กรมศิลปากร. 2547, หน้า 17)

4) **จุดตึงเครียด** คือ การที่เรื่องดำเนินมาถึงจุดสูงสุดของความขัดแย้งและความตึงเครียด ทุกสิ่งทุกอย่างมาขมวดปมกันอยู่ที่นี่ ไม่มีทางออก ตัวแสดงไม่สามารถหลีกเลี่ยงการประจัญหน้ากันได้ จากการศึกษาพบว่า ผู้เล่าได้มีการบอกเล่าแสดงเหตุการณ์ของจุดตึงเครียด ที่ตัวละครจะต้องเผชิญกับปมปัญหาทั้งหมด อันเกิดจากการสังสมในช่วงย้วยและการเพิ่มความขัดแย้งที่ผ่านมา โดยอธิบายเหตุการณ์ฉากบรรยากาศที่นำผู้เล่า คือ พ่อขุนรามคำแหงได้เข้าร่วมสู้วิกฤตหรือปมปัญหาที่มีการปะทุอย่างเต็มตัว โดยเข้าไปชนข้างป้องกันพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ที่กำลังจะพ่ายแพ้ต่อขุนสามชน ดังความว่า

“...อุปหนี กูชี้ข้างเบรกพล กูขับเข้าก่อนพ่ออุป กูต่อข้างด้วยขุนสามชน ตนกูฟ่งข้างขุนสามชนตัวชื่อมาสเมือง...”

(กรมศิลปากร. 2547, หน้า 17)

5) **การคลี่คลายปัญหา** คือ การที่เรื่องดำเนินมาถึงจุดที่มีทางออก ปัญหาเริ่มคลี่คลาย มองเห็นจุดจบ จากการศึกษาพบว่า ผู้เล่าได้มีการบอกเล่าถึงเหตุการณ์การคลี่คลายปัญหา ซึ่งตัวละครจะต้องเผชิญกับปมปัญหาทั้งหมดอันเกิดจากการสังสมในช่วงย้วย และได้คลี่คลาย และพบกับทางออกของปัญหานั้น ๆ ผู้เล่า นำผู้รับสารมาสู่การคลี่คลายปมปัญหา โดยอธิบายถึงบทสรุปของการกระทำยุทธหัตถี จึงได้บทสรุปว่า ผู้เล่าเป็นผู้ชนะในการต่อสู้กระทำยุทธหัตถีกับขุนสามชน และได้ขนานพระนามว่า “พระรามคำแหง” ดังความว่า

“... แพ้ขุนสามชนพ่ายหนี พ่อกูจึงขึ้นชื่อกู ชื่อพระรามคำแหง เพื่อกูพุ่งข้างขุนสามชน...”

(กรมศิลปากร. 2547, หน้า 17)

6) **เหตุการณ์ต่อเนื่อง** คือ การให้รายละเอียดข้อสรุปต่อปัญหาที่เกิดขึ้น เนื่องมาจากการคลี่คลาย จากการศึกษา พบว่า จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชมีการกล่าวถึงเหตุการณ์ต่อเนื่อง คือ การขึ้นครองราชย์ของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ความสงบหลังสงคราม ระบอบการปกครองสภาพบ้านเมืองและอาณาเขต วิถีชีวิตของสังคมชาวพุทธ ความเจริญรุ่งเรืองทางด้านสถาปัตยกรรมและประติมากรรม และพระราชกรณียกิจ

7) **การสรุป** คือ การที่เรื่องดำเนินมาถึงเหตุการณ์สุดท้าย ที่เป็นข้อสรุปของเรื่องทั้งหมด จากการศึกษา พบว่า ผู้เล่าได้บอกเล่าถึงการสรุปเหตุการณ์เรื่องราวทั้งหมดเอาไว้ โดยสะท้อนให้เห็นถึง ความเป็นอยู่ที่ดี คุณภาพชีวิตของคนในเมืองสุโขทัย ผ่านการบรรยายพฤติกรรมของพระมหากษัตริย์ อันเป็นศูนย์รวมและเป็นหลักสำคัญในการกำหนดชีวิตของผู้คนในเมือง ดังความว่า

“...ปลุกเลี้ยงฝูงลูกบ้านลูกเมืองนั้น ชอบด้วยธรรมทุกคน”

(กรมศิลปากร. 2547, หน้า 17)

1.2 การสร้างตัวละคร

จากการศึกษาการสร้างตัวละครในจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ปรากฏการสร้างตัวละคร 3 ลักษณะ ได้แก่ ตัวเอกของเรื่อง ตัวรอง และตัวประกอบ ดังนี้

1.2.1 **ตัวเอกของเรื่อง** คือ ตัวแสดงที่เด่น อาจเป็นวีรบุรุษหรือวีรสตรีในเรื่อง หรืออาจตรงกันข้าม คือเป็นตัวร้าย จากการศึกษา ปรากฏตัวละครเอกของเรื่อง คือ **พ่อขุนรามคำแหง** ซึ่งเป็นตัวละครที่มีบทบาทตลอดทั้งเรื่อง จะเห็นว่าตัวละคร “พ่อขุนรามคำแหง” มีลักษณะที่เป็นตัวละครมิติเดียว (flat character) โดยแสดงบทบาทในด้านดีตลอดทั้งเรื่อง

1.2.2 **ตัวรอง** คือ ตัวดำเนินเรื่องที่ทำให้เกิดเหตุการณ์สำคัญ แต่บทบาทในเรื่องเป็นรองตัวเอก จากการศึกษา ปรากฏตัวละครรองในเรื่อง ซึ่งมีบทบาทเป็นตัวดำเนินเรื่องทำให้เกิดเหตุการณ์สำคัญ โดยปรากฏตัวละครรอง 2 ลักษณะ คือ ตัวละครรองที่เป็นฝ่ายเดียวกับตัวละครเอก และตัวละครรองที่เป็นปฏิปักษ์กับตัวละครเอก ดังนี้

1) **ตัวละครรองที่เป็นฝ่ายเดียวกับตัวละครเอก** ในวรรณกรรมเรื่อง จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ปรากฏตัวละครรอง ที่เป็นฝ่ายเดียวกับตัวละครเอก 2 ตัวละคร ได้แก่ **พ่อขุนศรีอินทราทิตย์** และ **พ่อขุนบานเมือง** ตัวละครทั้งสองมีส่วนช่วยเสริมคุณลักษณะของตัวละครหลักให้มีความดีเด่นมากขึ้น

2) **ตัวละครรองที่เป็นปฏิปักษ์กับตัวละครเอก** คือ ตัวละครที่เป็นฝ่ายตรงข้าม หรือสร้างความขัดแย้งกับตัวละครเอก จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชปรากฏตัวละครรอง

ที่เป็นปฏิปักษ์กับตัวละครเอก 1 ตัวละคร คือ **ขุนสามชน** มีลักษณะเป็นตัวละครมิติเดียว ซึ่งเป็นตัวละครคู่ตรงข้ามที่เสริมความเป็นวีรบุรุษของตัวละครเอกในเรื่องให้เด่นขึ้น

1.2.3 ตัวประกอบ คือ ตัวละครประกอบที่มีบทบาทน้อย ปรากฏตัวแสดงประกอบ 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) พระบรมวงศานุวงศ์ 2) กลุ่มพระสงฆ์ 3) กลุ่มประชาชน และ 4) กลุ่มข้าศึก ตัวละครประกอบเหล่านี้ช่วยทำให้เรื่องมีสีสันและเกิดอรรถรสมากขึ้น

1.3 การสร้างฉาก

ฉาก คือ องค์ประกอบของวรรณกรรม ที่จะทำให้เรื่องราวมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ฉากอาจเป็นองค์ประกอบที่นำเสนอแก่นเรื่อง หรือภูมิหลังของตัวละคร จากการศึกษา พบการสร้างฉากภายใน เรื่องจำนวน 23 ฉาก ซึ่งกล่าวได้ว่า “ฉาก” เป็นองค์ประกอบความสำคัญ ที่ทำให้วรรณกรรมเรื่องจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชมีความโดดเด่น ผู้เล่าได้ให้ความสำคัญในการบรรยายฉากต่าง ๆ ในเรื่องอย่างละเอียดและเห็นภาพอาณาจักรสุโขทัยได้อย่างชัดเจน ผู้ศึกษาได้จำแนกฉากออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ 1) ฉากการทำสงคราม 2) ฉากอาณาจักรสุโขทัย 3) ฉากประดิษฐานโบราณวัตถุและโบราณสถาน 4) ฉากการขยายอาณาเขตประเทศราช จะเห็นได้ดังตัวอย่าง

1.3.1 ฉากการทำสงคราม ในเรื่องจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช มีการกล่าวถึงฉากการทำสงครามระหว่างอาณาจักรสุโขทัยกับเมืองฉอด ณ เมืองตาก ซึ่งเป็นเมืองหน้าด่านของอาณาจักรสุโขทัย ดังความว่า

“...เมื่อกูขึ้นใหญ่ได้ลิบแก้วเข้า ขุนสามชนชนเจ้าเมืองฉอด มาที่เมืองตาก พอกูไปรบ...”

(กรมศิลปากร. 2547, หน้า 17)

1.3.2 ฉากประดิษฐานโบราณวัตถุและโบราณสถาน ในวรรณกรรมเรื่องจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ปรากฏฉากสถานที่ที่ประดิษฐานโบราณวัตถุและโบราณสถานที่เป็นมรดกจากอาณาจักรสุโขทัยหลายอย่าง เช่น เจดีย์ พระปรางค์รัตนธาตุ ศาลาพระมาศพระพุทธรูป ศาลา จารึกต่าง ๆ ดังความว่า

“...จารึกอันหนึ่งมีในเมืองชเลียง สถาปไว้ด้วยพระศรีรัตนธาตุ จารึกอันหนึ่งมีในถ้ำซ้อถ้ำพระราม อยู่ฝั่งน้ำลำพาย จารึกอันหนึ่ง มีในถ้ำรัตนธาร ในกลวงป่าตาลนี้ มีศาลาสองอันอันหนึ่งชื่อศาลาพระมาศ อันหนึ่งชื่อพระพุทธรูปศาลา...”

(กรมศิลปากร. 2547, หน้า 30-31)

1.4 การนำเสนอแก่นเรื่อง

แก่นเรื่อง คือ สาระสำคัญของเรื่อง เป็นใจความสำคัญของเรื่องนั้น ๆ ซึ่งส่วนใหญ่อาจเป็นแง่คิดข้อเตือนใจ ที่ผู้อ่านได้รับจากการอ่านวรรณกรรม ในจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พบว่าปรากฏแก่นเรื่องหลัก คือ “พระปรีชาสามารถของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชในการปกครอง

อาณาจักรสุโขทัยให้เจริญรุ่งเรือง” โดยมีการนำเสนอแก่นเรื่อง 2 ลักษณะ คือ การนำเสนอผ่านการบอกเล่าโดยตรงของผู้เล่าเรื่อง และการนำเสนอผ่านการกระทำของตัวละคร ดังนี้

1) **การนำเสนอผ่านการบอกเล่าโดยตรงของผู้เล่าเรื่อง** จากการศึกษา พบว่า ผู้เล่าได้กล่าวถึง การปกครองสมัยพ่อขุนรามคำแหง ที่ทำให้เมืองสุโขทัยมีความเจริญรุ่งเรือง ทั้งการยกเว้นภาษี และการค้าเสรี ดังความว่า

“...เมื่อชั่วพ่อขุนรามคำแหง เมืองสุโขทัยนี้ดี ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว เจ้าเมืองบ่เอาจอบในไพร่ ลูท่าง เพื่อนจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้างค้า ใครจักใคร่ค้าม้าค้า ใครจักใคร่ค้าเงือนค้าทองคำ...”

(กรมศิลปากร. 2547, หน้า 18)

2) **การนำเสนอผ่านการกระทำของตัวละคร** จากการศึกษาแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับราษฎร เป็นแบบพ่อปกครองลูก สะท้อนถึงความใกล้ชิดและความสนพระราชหฤทัยของพ่อขุนรามคำแหงในการปกครองบ้านเมือง เห็นได้จากการกระทำของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ดังตัวอย่าง

“...กลางบ้านกลางเมือง มีถ้อยมีความ เจ็บท้องข้องใจ มันจักกล่าวถึงขุนปรีไ้ไปลั่นกะดิ่งอันท่าน แขนงไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้ยินเรียกเมื่อถาม สอนความแก่มันด้วยชื่อไพร่ในเมืองสุโขทัยนี้จึงชม...”

(กรมศิลปากร. 2547, หน้า 19-23)

จากการศึกษาองค์ประกอบของบันเทิงคดีในจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ปรากฏองค์ประกอบลักษณะต่าง ๆ ประกอบด้วย การสร้างโครงเรื่องและการเล่าเรื่อง การสร้างตัวละคร การสร้างฉาก และการนำเสนอแก่นเรื่อง ทำให้เห็นชัดว่า วรรณกรรมเรื่องนี้มีลักษณะที่เป็นงานเขียนบันเทิงคดี เรื่องจึงมีความโดดเด่นและมีความน่าสนใจ ซึ่งแตกต่างไปจากบันทึกทางประวัติศาสตร์ทั่วไป

2. กลวิธีทางภาษาในจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

การศึกษาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชในฐานะบันเทิงคดี นอกจากจะศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบของงานเขียนประเภทบันเทิงคดีแล้วนั้น จะต้องวิเคราะห์กลวิธีการใช้ภาษาในเรื่องด้วย เพื่อให้เห็นลักษณะของบันเทิงคดีได้อย่างเด่นชัดขึ้น เนื่องด้วยภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่กวีใช้ในการสร้างสรรค์และประกอบสร้างวรรณกรรม ภาษาจึงก่อให้เกิดอารมณ์และสุนทรียภาพในการรับสารจากการศึกษาพบว่า วรรณกรรมเรื่องจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช เป็นวรรณกรรมที่ประพันธ์ด้วย “ร้อยแก้ว” แต่มีการใช้ภาษาที่มีลักษณะเฉพาะโดดเด่น มีทั้งความเรียบง่าย สัมผัสคล้องจอง และสร้างจินตภาพแก่ผู้อ่าน ปรากฏกลวิธีการใช้ภาษา 4 ลักษณะ ประกอบด้วย 1) กลวิธีการใช้คำ 2) การใช้ภาษาสร้างจินตภาพ และ 3) รสวรรณคดี ดังนี้

2.1 การใช้คำ จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่องจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พบว่ามีการใช้คำในลักษณะต่าง ๆ 5 ลักษณะ ได้แก่ การใช้คำโบราณ การใช้คำสัมผัส การใช้คำซ้ำ การใช้คำซ้อน และการใช้คำภาษาต่างประเทศ ดังนี้

2.1.1 การใช้คำโบราณ มักเป็นคำพยางค์เดียวและเป็นคำในภาษาไทยดั้งเดิม ในภาษาไทยปัจจุบันคำดังกล่าวอาจเลิกใช้ไปแล้ว หรือใช้อยู่แต่มีการเปลี่ยนรูปคำ หรือเป็นคำในภาษาไทยถิ่น (วรรณรัตน์ ศรียาภักย์. 2563, หน้า 77) จากการศึกษาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชปรากฏการใช้คำโบราณจำนวนมาก ซึ่งคำโบราณที่พบมักเป็นคำพยางค์เดียวและเป็นคำไทยดั้งเดิม เช่น คำว่า **เคลื่อน** หมายถึง เคลื่อน **แกล้ง** หมายถึง ตั้งใจ **เข้า** หมายถึง ปิง **วงง** หมายถึง ช่าง **เงือน** หมายถึง เงิน **ขม** หมายถึง ชื่นขม **เถิง** หมายถึง ถึง **ท่** หมายถึง ตี หรือการรบ **ท่วย** หมายถึง หมู่ **ปั๋ว** หมายถึง ผู้ชาย **พิน** หมายถึง ยินดี **แพ้** หมายถึง ชนะ **เวน** หมายถึง มอบให้ **ขับ** หมายถึง ชี้ข้างเข้ามา ฯลฯ ดังตัวอย่าง

“... **กูบหนี กูขี่เข้าเบกพล กูขับเข้าก่อนพ่อกู กูต่อข้างด้วยขุนสามชน ตนกูฟุ้งข้างขุนสามชนตัวชื่อมาลเมืองแพ้ ขุนสามชนพ่ายหนี...**”

(กรมศิลปากร. 2547, หน้า 17)

จากตัวอย่างข้างต้น มีการใช้คำโบราณคำว่า **แพ้** หมายถึง ชนะ ปัจจุบันมีการใช้คำว่า ชนะ มาใช้แทน คำว่าแพ้ จึงเป็นคำใช้คู่กับ พ่าย ประกอบเข้ากันเป็นคำว่า “พ่ายแพ้” ดังนั้นคำว่า แพ้ จึงเปลี่ยนความหมายเป็นพราชัย หรือแพ้ หากพิจารณาในภาษาถิ่นอื่น ๆ พบว่า มีการใช้คำว่า “แพ้” ในความหมายว่า มีชัยชนะ เช่น ในภาคอีสานใช้ แพ้ (มีชัย) ภาคเหนือออกเสียงว่า แป้ (มีชัย) ส่วนภาษาถิ่นไทยนอกประเทศอื่นยังรักษาความหมายเดิมว่า “มีชัย” ทุกแห่ง เช่น ไทยลาว ไทยลื้อในสิบสองปันนา ไทยใหญ่ในพม่า และไทยจีนในพม่า (ธวัช ปุณโณทก. 2553, หน้า 55)

2.1.2 การใช้คำสัมผัส คือ การนำคำที่มีเสียงคล้องจองกัน พ้องกัน หรือใกล้เคียงกันมาเล่นในเชิงเสียง ประกอบด้วยสัมผัสพยัญชนะและสัมผัสสระ ซึ่งเน้นความไพเราะด้านเสียงเป็นสำคัญ (จิตรลดา สุวัตติกุล. 2529, หน้า 214) ในการศึกษาเรื่องการใช้คำสัมผัสในจารึกพ่อขุนรามคำแหง มีการใช้สัมผัสพยัญชนะ /ค/ /คร/ และสระ /ใ / / า / ดังตัวอย่าง

“...**ใครจักใคร่ค้าช้างค้า ใครจักใคร่ค้าเงือนค้าทองคำ...**”

(กรมศิลปากร. 2547, หน้า 18)

2.1.3 การใช้คำซ้ำ คือ การใช้คำซ้ำกันในที่ต่าง ๆ ของการแต่งคำประพันธ์ เพื่อก่อให้เกิดความรู้สึกและคำมีชีวิตชีวามากขึ้น หรือเพื่อย้ำความหมายให้หนักแน่นจริงจังขึ้น (จิตรลดา สุวัตติกุล. 2529, หน้า 219) จากการศึกษาปรากฏการใช้คำในตำแหน่งเดียวกัน การซ้ำคำในตำแหน่งที่ต่างกัน และการซ้ำตำแหน่งชุดคำ เช่น ในจารึกพ่อขุนรามคำแหง พบการใช้คำซ้ำในตำแหน่งเดียวกัน เป็นตอนที่กล่าวถึงประเพณีกรานกฐิน ที่มีผู้คนมาเล่นเทียนเผาไฟ ร้องรำทำเพลง เป็นจำนวนมากดังความว่า

“...ใครจักมักเล่นเล่น ใครจักมักหัวหัว ใครจักมักเลื่อนเลื่อน...”

(กรมศิลปากร. 2547, หน้า 24)

จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่าการใช้คำซ้ำในตำแหน่งเดียวกัน โดยปรากฏคำว่า “เล่นเล่น” “หัวหัว” และ “เลื่อนเลื่อน” เพื่อเน้นย้ำให้เห็นภาพบรรยากาศแห่งความสนุกสนานและกิจกรรมที่ประชาชนกระทำได้อย่างอิสระในงานกรณกรฐิน นอกจากนี้ยังพบการใช้คำซ้ำแบบชุดคำในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง ดังตัวอย่าง

“...เมืองสุโขทัยนี้จึงชม สร้างป่าหมากป่าพลูทั่วเมืองนี้ทุกแห่ง ป่าพร้าวก็หลายในเมืองนี้ ป่าลางก็หลายในเมืองนี้ หมากม่วงก็หลายในเมืองนี้ หมากขามก็หลายในเมืองนี้ ใครสร้างได้ไว้แก่นัน...”

(กรมศิลปากร. 2547, หน้า 23)

จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่ากวี มีการใช้คำซ้ำในตำแหน่งเดียวกัน ด้านท้ายประโยค คือ คำว่า “ก็หลายในเมืองนี้” ซึ่งในบริบทแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของเมืองสุโขทัยที่มีป่าและพืชพันธุ์ที่หลากหลายเป็นจำนวนมาก

2.1.4 การใช้คำซ้อน คือ การนำคำเดียว 2 คำ ที่มีความหมายหรือเสียงใกล้เคียงกันมาเข้าคู่กัน (จิตรลดา สุวัตติกุล. 2529, หน้า 220) จากการศึกษาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ปรากฏการใช้คำซ้อนในเรื่อง เช่น หลัญญายพ่ายจะแจ้น หมากส้มหมากหวาน ตีหนังวังข้าง ได้ปั่วได้นาง ได้เงื่อนได้ทอง ข้าเสือกข้าเสือ หัวฟุงหัวรบ ผิดแผกแสกกว้าง จะเห็นได้ดังตัวอย่าง

“... ภูเขาได้หมากส้มหมากหวาน อันใดกินอร่อยกินดี ภูเขาเอามาแก่พ่อภู...”

(กรมศิลปากร. 2547, หน้า 18)

จากตัวอย่างข้างต้น มีการใช้คำซ้อน คำว่า “หมากส้มหมากหวาน” หมายถึง ผลไม้รสเปรี้ยวผลไม้รสหวาน โดยนำคำว่า หมากส้ม ประกอบซ้อนเข้ากับคำว่า หมากหวาน การใช้คำซ้อนในบริบทนี้ เป็นการเน้นย้ำความเพื่อให้เห็นถึงสิ่งที่เป็นหมวดหมู่เดียวกันได้ชัดเจนขึ้น

2.1.5 การใช้คำภาษาต่างประเทศ คือ การยืมคำจากภาษาต่างประเทศมาใช้ในบริบทของภาษาไทย จากการศึกษาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พบการใช้คำภาษาต่างประเทศ ได้แก่ ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต และภาษาเขมร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1) **ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต** จากการศึกษาการใช้คำภาษาต่างประเทศที่มีในจารึกพ่อขุนรามคำแหงพบมีการใช้คำภาษาบาลีและสันสกฤต ความว่า

“...เมื่อออกพรรษากรณกรฐิน เดือนหนึ่งจึงแล้ว เมื่อกรณกรฐิน มีพนมเบี้ย พนมหมาก มีพนมดอกไม้ มีหมอนนั่งหมอนโนน...”

(กรมศิลปากร. 2547, หน้า 24)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า มีการใช้คำว่า “**กฐิน**” ซึ่งเป็นคำมาจากภาษาบาลี ที่เป็นประเพณีเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนาจัดขึ้นในเมืองสุโขทัย

2) **ภาษาเขมร** จากการศึกษาการใช้คำภาษาต่างประเทศที่มีในจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พบว่ามีการใช้คำภาษาเขมร ในตอนที่กล่าวถึงความกตัญญูทวดเวทีที่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชมีให้แก่พ่อแม่และพี่ด้วยการเลี้ยงดู ความว่า

“...ชื่อพระรามคำแหง เพื่อกุฟุ้งข้างขุนสามชนเมื่อชั่วพ่อกู กุบำรุงแม่พ่อกู กุบำรุงแม่แม่กู ...พ่อกูตายยังพี่กู กุพร่ำบ่าเรอแก่พี่กู ตั้งบ่าเรอแก่พ่อกู พี่กูตาย จึงได้เมืองแก่กูทั้งกลม...”
(กรมศิลปากร. 2547, หน้า 17-18)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า มีการใช้คำยืมภาษาต่างประเทศที่เป็นภาษาเขมร ในคำว่า “**คำแหง**” มีความหมายว่า แข็งแรง กล้าแข็ง เข้มแข็ง (ราชบัณฑิตยสถาน. 2556, หน้า 261) “**บ่าเรอ**” มีความหมายว่า ปรนนิบัติให้เป็นที่ชอบใจ (ราชบัณฑิตยสถาน. 2556, หน้า 672)

2.2 **การใช้ภาษาที่สร้างจินตภาพ** คือ การเลือกใช้ภาษาที่ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพ เป็นภาษาที่สร้างจินตภาพให้ชัดเจนขึ้น มีผลทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึก เห็นภาพ เชื่อมถือและคล้อยตาม เนื้อเรื่องที่อ่าน จากการศึกษาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พบการใช้ภาษาที่สร้างจินตภาพ ดังนี้

2.2.1 **การใช้ภาพพจน์** จากการศึกษาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พบการใช้ภาพพจน์แบบอุปมา เพียงแบบเดียว ในตอนที่กล่าวถึง การเลี้ยงดูแลพ่อ แม่ และพี่ของพ่อขุนรามคำแหง ดังความว่า

“...พ่อกูตายยังพี่กู กุพร่ำบ่าเรอแก่พี่กู ตั้งบ่าเรอแก่พ่อกู...”
(กรมศิลปากร. 2547, หน้า 18)

จากข้อความที่แสดงถึงการดูแลเอาใจใส่ พ่อ แม่ พี่ของพ่อขุนรามคำแหง โดยมีการใช้ภาพพจน์แบบอุปมา คือคำว่า “**ตั้ง**” ในความว่า “**ตั้งบ่าเรอแก่พ่อกู**” เพื่อให้ผู้อ่านจินตภาพไปถึงความก่อนหน้าที่กล่าวว่าพ่อขุนรามคำแหงดูแลพ่อตัวอย่างไรบ้างก็ดูแลพี่ดีแบบนั้นเช่นกัน

จากการศึกษาภาพพจน์ในจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ปรากฏการใช้ภาพพจน์อุปมาเพียงอย่างเดียว โดยใช้เพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพตามและรับรู้เข้าใจในสิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อให้ผู้อ่านได้ง่ายมากขึ้น

2.2.2 **การอธิบายนามธรรมให้เป็นรูปธรรม** เป็นการใช้บริบทในการอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรม ซึ่งเป็นคำที่ไม่เคยมีใช้ในสมัยนั้น ผู้แต่งก็จะมียธิบายคำเหล่านั้นให้เป็นรูปธรรมทำให้เกิดนิมิตภาพและเข้าใจสารนั้น ๆ ดังตัวอย่าง

“...ชี้ข้างมาหา พาเมืองมาสู่...”
(กรมศิลปากร. 2547, หน้า 19)

จากความข้างต้นเป็นการใช้รูปธรรมเพื่อการอธิบายนามธรรม คำว่า “การเข้ามาสวมวิกตอรี” โดยเป็นคำที่ไม่มีใช้ในสมัยก่อน สื่อให้เห็นถึงอาณาจักรรอบข้างที่เข้ามาขอยุติอำนาจของเมืองสุโขทัย

“...แล่งความแก่ชาด้วยชื่อ ปะเข้าผู้ลักมักผู้ซ่อน เห็นข้าพท่านบใคร่พิน เห็นสินท่านบใคร่เดื่อ...”

(กรมศิลปากร. 2547, หน้า 19)

จากความข้างต้น เป็นการใช้รูปธรรมเพื่อการอธิบายนามธรรม คำว่า “ความยุติธรรม” โดยเป็นคำที่ไม่มีใช้ในสมัยอดีต สื่อให้เห็นถึงนิสัยของพ่อขุนรามคำแหงที่มีความยุติธรรมในการตัดสินความให้แก่ประชาชน โดยไม่เห็นแก่ทรัพย์สินเงินทองและไม่เข้าข้างฝ่ายใด

2.3 รสวรรณคดี จากการศึกษาวรรณคดีในจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ปรากฏรสวรรณคดี 2 ลักษณะ คือ หาสยรส และวีรรส ดังตัวอย่าง

2.3.1 หาสยรส คือ ความสนุกสนาน เป็นรสที่เกิดจากการได้รับความขบขัน นาฏยศาสตร์ (กุสุมา รักษมณี. 2534, หน้า 107-108) จากการศึกษาหาสยรส หรือรสแห่งความสนุกสนาน ปรากฏในจารึกพ่อขุนรามคำแหง จะเห็นได้ในตอนที่ประชาชนออกมาเล่นมหรสพต่าง ๆ เนื่องในงานกรรณกฐิน ดังความว่า

“...กฐินถึงอรัญญิกพัน เมื่อจักเข้าเวียงเรียงกันแต่อรัญญิกพันทำหัวลานดั่งคังคอง ด้วยเสียงพาดเสียงพิณ เสียงเลื้อนเสียงขับ ใครจักมักเล่น เล่น ใครจักมักหัว หัว ใครจักมักเลื้อน เลื้อน เมืองสุโขทัยนี้ มีสี่ปากประตูหลวง เที้ยรย้อมคนเสียดกัน เข้ามาดูท่านเผาเทียน ท่านเล่นไฟ เมืองสุโขทัยนี้ มีดั่งเมืองจักแตก...”

(กรมศิลปากร. 2547, หน้า 23-24)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่า วิภาวะหรือต้นเหตุแห่งความขบขัน สนุกสนาน คือ การที่ประชาชนชาวเมืองสุโขทัยได้ออกมาเล่นมหรสพอย่างสนุกสนาน พวกเขาพร้อมใจกันเล่นเต้นรำตามเสียงดนตรี บ้างพากันหัวเราะอย่างสนุกสนาน การบรรยายภาพความสนุกสนานนี้ทำให้เกิดอนุภาวะคือ การยิ้มน้อย ๆ เพราะรู้สึกชื่นและรับรู้ความสนุกสนานของเรื่องราวดังกล่าว

2.3.2 วีรรส คือ ความชื่นชม เป็นรสที่เกิดจากการรับรู้ความมุ่งมั่นในการแสดง ความกล้าหาญอันเป็นคุณลักษณะของคนชั้นสูง ความกล้าหาญมี (กุสุมา รักษมณี. 2534, หน้า 107-108) จากการศึกษาวีรรส หรือรสแห่งความกล้าหาญ เหตุการณ์ที่แสดงถึงความกล้าหาญปรากฏอยู่ในตอนต้นเรื่องของจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ในตอนที่ขุนสามชน เจ้าเมืองฉอดยกทัพมาตีเมืองตาก ซึ่งเป็นเมืองหน้าด่านของอาณาจักรสุโขทัย พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ยกทัพไปรบ ขณะที่กองทัพของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์พลาดท่าเสียทีให้ขุนสามชน พ่อขุนรามคำแหงมหาราชจึงแสดงความกล้าหาญ ขบข้างเข้าไปกระทำยุทธหัตถีกับขุนสามชน จนได้รับชัยชนะในที่สุด จะเห็นได้ดังความว่า

“...เมื่อกูขึ้นใหญ่ได้ลิบเกล้าเข้า ขุนสามชนเจ้าเมืองฉอดมาท่เมืองตาก พ่อกูไปรบ
ขุนสามชนหัวซ้าย ขุนสามชนขั้มาหัวขวา ขุนสามชนเกลื่อนเข้า ไพร่ฟ้าหน้าใสพ่อกู หนีญญ่ายพ่ายจแจ้น
กูบ่หนี กูชี้เข้าเบกพล กูขับเข้าก่อนพ่อกู กูต่อข้างด้วยขุนสามชน ตนกูฟ่งข้าง ขุนสามชนตัวชื่อ มาสเมืองแพ้
ขุนสามชนพ่ายหนี พ่อกูจึงขึ้นชื่อกู ชื่อ พระรามคำแหง เพื่อกูฟ่งข้างขุนสามชน...”

(กรมศิลปากร. 2547, หน้า 17)

จากตัวอย่างข้างต้น วิภาวะของความมุ่งมั่นในการแสดงความกล้า คือ การที่พ่อขุนรามคำแหงไม่เกรงกลัวต่อศัตรู จะเห็นได้จากความว่า “กูบ่หนี กูชี้ข้างเบกพล” มีนัยภาวะ คือ ทำที่ที่มั่นคงเข้มแข็งของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช เห็นได้จากแม้ว่ากองทัพฝั่งพ่อขุนรามคำแหงจะเสียทีกองทัพของขุนสามชน แต่พ่อขุนรามคำแหงยังแสดงความกล้าหาญ สะท้อนภาพทำที่ที่มั่นคง แน่วแน่ และเข้มแข็งของพ่อขุนรามคำแหงได้อย่างชัดเจน

สรุปได้ว่า วรรณกรรมจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช มีการใช้ภาษาและวรรณศิลป์ที่งดงามและโดดเด่น กลวิธีทางภาษาในลักษณะต่าง ๆ มีส่วนสำคัญทำให้ผู้อ่านได้รับรสคำและรับรสความจากวรรณกรรมเรื่องนี้กันได้ใช้เครื่องมือทางภาษาและวรรณศิลป์ในการประกอบสร้างวรรณกรรมจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชให้มีฐานะเป็นวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดี ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดีอื่น ๆ ในยุคสมัยหลัง

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาค้นคว้าประกอบบันเทิงคดีในจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ปรากฏองค์ประกอบ 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) การสร้างโครงเรื่องและการเล่าเรื่อง ปรากฏการเล่าเรื่อง 2 ลักษณะ ผสมผสานกัน คือ การเล่าเรื่องที่มีจุดเริ่มต้น ณ ที่ใดที่หนึ่งของเรื่อง และการเล่าเรื่องที่ดำเนินไปเรื่อย ๆ โดยมีระดับความตื่นเต้นเท่าเทียมกัน ทั้งนี้เมื่อพิจารณาถึงเค้าโครงเรื่องปรากฏ 7 ลักษณะ ได้แก่ การนำเรื่อง เหตุการณ์ย่อย การเพิ่มความขัดแย้ง จุดตึงเครียด การคลี่คลายปัญหา เหตุการณ์ต่อเนื่อง และการสรุป 2) การสร้างตัวละคร ปรากฏ 3 ลักษณะ คือ “ตัวละครดำเนินเรื่อง” ได้แก่ พ่อขุนรามคำแหงมหาราช “ตัวรอง” ประกอบด้วย ตัวรองฝ่ายพระเอก ได้แก่ พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ และพ่อขุนบานเมือง กับตัวละครฝ่ายปฏิปักษ์ ได้แก่ ขุนสามชน และ “ตัวประกอบ” ประกอบด้วย 3 กลุ่ม คือ กลุ่มพระบรมวงศานุวงศ์ กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มประชาชน และกลุ่มข้าศึก 3) การสร้างฉาก พบ 4 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ ฉาก การทำสงคราม ฉากอาณาจักรสุโขทัย ฉากประดิษฐานโบราณวัตถุ โบราณสถาน และฉากการขยายอาณาเขตประเทศราช 4) การนำเสนอแก่นเรื่อง ปรากฏแก่นเรื่องคือ “**พระปรีชาสามารถของพ่อขุนรามคำแหงในการปกครองอาณาจักรสุโขทัยให้เจริญรุ่งเรือง**” จากการศึกษาองค์ประกอบของบันเทิงคดีในจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ยิ่งทำให้เห็นชัดว่า วรรณกรรมเรื่องนี้มีลักษณะที่เป็นงานเขียนประเภทบันเทิงคดี กลวิธีที่กวีประกอบสร้างขึ้นทำให้เรื่องมีความโดดเด่นและมีความน่าสนใจ ซึ่งแตกต่างไปจากบันทึกทางประวัติศาสตร์ทั่วไป

ในด้านกลวิธีทางภาษาพบว่า จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชพบกลวิธีการใช้ภาษาที่โดดเด่น 3 ลักษณะ คือ 1) การใช้คำ ประกอบด้วย การใช้คำโบราณ การใช้คำสัมผัส การใช้คำซ้ำ การใช้คำซ้อน และการใช้คำภาษาต่างประเทศ 2) การใช้ภาษาที่สร้างจินตภาพ พบ 2 ลักษณะ ได้แก่ การใช้ภาพพจน์ และการอธิบายนามธรรมให้เป็นรูปธรรม และ 3) รสวรรณคดี พบ 2 ลักษณะ คือ หาสรส และวีรส จะเห็นได้ว่า จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช มีการใช้ภาษาและวรรณศิลป์ที่งดงามและโดดเด่น กลวิธีการใช้ภาษาในลักษณะต่าง ๆ มีส่วนสำคัญทำให้ผู้อ่านได้รับรสคำและรสความจากวรรณกรรมเรื่องนี้ กวีได้ใช้เครื่องมือทางภาษาและวรรณศิลป์ในการประกอบสร้างวรรณกรรมจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ให้มีฐานะเป็นวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดี ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดีอื่น ๆ ในยุคสมัยหลัง นอกจากลักษณะที่เป็นบันเทิงคดีแล้วจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชยังคงเป็นหลักฐานชั้นต้นทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญของชาติไทยอีกด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชในฐานะบันเทิงคดี จะเห็นว่าจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชไม่ได้เป็นเพียงวรรณกรรมที่เป็นหลักฐานชั้นต้นทางประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่มีลักษณะการเล่าเรื่องที่เป็นวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดีอย่างครบถ้วน โดยเฉพาะการสร้างตัวละครเอก คือ พ่อขุนรามคำแหง ให้มีลักษณะเป็นวีรบุรุษ ในขณะที่เดียวกันก็ประกอบสร้างตัวละครปฏิกษัยขึ้นมา เพื่อชูให้ตัวละครเอกโดดเด่นขึ้น จะเห็นว่าวรรณคดียอพระเกียรติในชั้นหลังมีการใช้ลักษณะเดียวกับจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช เช่น **ลิลิตยวนพ่าย** ซึ่งมีการสร้างตัวละครเอกคือ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ส่วนตัวละครปฏิกษัย คือ พระเจ้าติโลกราช และใน**ลิลิตตะเลงพ่าย** มีการสร้างตัวละครเอก คือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ตัวละครปฏิกษัย คือ พระมหาอุปราช ฯลฯ จะเห็นว่าวรรณคดีเหล่านี้ มีการสร้างตัวละครเอกให้มีลักษณะของความกล้าหาญ และเป็นวีรบุรุษ

นอกจากนี้การที่กวีประกอบสร้างตัวละคร หรือพระมหากษัตริย์ให้มีคุณลักษณะเป็นวีรบุรุษเช่นนี้ เป็นเครื่องมือหนึ่งสำหรับประกาศพระบรมเดชานุภาพของพระมหากษัตริย์ให้ขจรขยายไปยังแคว้นต่าง ๆ เพื่อเป็นที่ยำเกรงต่อประเทศราชและแคว้นอื่น ๆ วรรณกรรมจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชจึงเป็นเครื่องมือสำคัญหนึ่งสำหรับใช้ประโยชน์ในด้านการเมืองการปกครองในสมัยนั้น

องค์ประกอบที่โดดเด่นในจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช คือ การประกอบสร้างฉาก โดยมีการบรรยายและพรรณนาฉากอาณาจักรสุโขทัย โดยให้รายละเอียดปลีกย่อยของฉากต่าง ๆ อย่างชัดเจน มีการใช้ภาษาเพื่อให้อ่านเกิดจินตภาพ องค์ประกอบของฉากจึงให้ภาพของอาณาจักรสุโขทัยมีความงดงามและมีความเจริญรุ่งเรือง ฉากทั้งหลายก็เป็นเสมือนกระจกสะท้อนพระปรีชาสามารถในการปกครองของพระมหากษัตริย์ได้เป็นอย่างดี

ในด้านกลวิธีการใช้ภาษา จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชไม่ได้มีคุณค่าทางด้านอักษรศาสตร์ หรือด้านภาษาศาสตร์เท่าที่นั่น แต่ยิ่งปรากฏคุณค่าด้านสุนทรียลักษณะทางภาษา คือ แม้เป็นวรรณกรรมประเภท “ร้อยแก้ว” แต่ภาษาที่กวีเลือกใช้มีลักษณะที่โดดเด่น ทั้งในระดับเสียง คำ และความ ช่วยสร้างอารมณ์สแก่ผู้อ่านได้เป็นอย่างดี จึงเป็นเหตุผลที่เมื่ออ่านจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชในฐานะที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ผู้อ่านจึงรู้สึกเหมือนอ่านวรรณกรรมบันเทิงคดีที่ให้ความรู้ และความเพลิดเพลินไปพร้อมกัน

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

1. เป็นการขยายองค์ความรู้ในแวดวงการศึกษาวรรณกรรมไทยให้กว้างขวางขึ้น ทำให้ภาพและการนิยามที่กล่าวว่า “วรรณกรรมจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชถือเป็นวรรณกรรมเรื่องแรกของไทย” มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น การศึกษาครั้งนี้จึงเป็นองค์ความรู้อีกมิติหนึ่ง ที่มองวรรณกรรมเรื่องจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชแตกต่างไปจากการศึกษาที่ผ่านมา
2. การวิจัยครั้งนี้เป็นแนวทางสำหรับการศึกษาวรรณกรรมจารึก ในมิติของงานเขียนประเภทบันเทิงคดี

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2547). *ความรู้ทั่วไปทางวรรณคดีไทย : หลักศิลาจารึกสุโขทัย หลักที่ 1*. กรุงเทพฯ : ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- กุสุมา รัชชมนี. (2534). *การวิเคราะห์วรรณคดีไทยตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จิตรลดา สุวัติกุล. (2529). *องค์ประกอบสุนทรียศาสตร์*. ใน เอกสารการสอนชุดวิชา 22414 ภาษาไทย 7 (วรรณคดีวิจารณ์สำหรับครู). สาขาวิชาศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธวัช ปุณโณทก. (2553). *วิวัฒนาการภาษาไทยและอักษรไทย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วรวรรณ ศรียาภัย. (2563). *เอกสารคำสอนวิชา 144822 ภาษา อักษรและวรรณกรรมไทยโบราณ*. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา.
- สมทรง บุรุษพัฒน์. (2537). *วจนวิเคราะห์: การวิเคราะห์ภาษาระดับข้อความ*. นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- Longacre, R. E. (1983). *The grammar of discourse*. New York: Plenum Press.